

Nu

Vooruit

D66 's-Hertogenbosch

Inhoudsopgave

Voorwoord Jan Smit	3
1. Resultaten in 2010-2014	5
2. (Samen)leven in 's-Hertogenbosch	7
3. Transparant 's-Hertogenbosch	10
4. Financiën van 's-Hertogenbosch	12
5. Leren en opgroeien in 's-Hertogenbosch	14
6. Inrichting van 's-Hertogenbosch	18
7. Economisch 's-Hertogenbosch	22
8. Cultuur in 's-Hertogenbosch	25
9. Duurzaam 's-Hertogenbosch	28
10. Veilig 's-Hertogenbosch	31
Richtingwijzers D66	32
Nawoord Alexander Pechtold	33

's-Hertogenbosch is een fantastische gemeente. In 2014 riep Elsevier Den Bosch uit tot beste woonstad van Brabant. Maar D66 wil meer: we moeten de beste woonstad van heel Nederland worden. Ons adagium: alleen het beste is goed genoeg voor 's-Hertogenbosch.

D66 wil de sterke positie van 's-Hertogenbosch uitbouwen. Dat willen we door meer mensen aan het werk te krijgen. We investeren daarom in kennis en innovatie. Dat geeft de beste garantie voor een sterke, duurzame, groene en welvarende toekomst. Vandaar dat D66 ook warm voorstander is van de bouw van een nieuw laagdrempelig multifunctioneel kenniscentrum: de bibliotheek van de 21^e eeuw.

Een moderne stad vraagt om een modern bestuur. Voor D66 zijn een open en benaderbare bestuursstijl daarmee onlosmakelijk verbonden. D66 wil maximale aandacht voor transparantie en integriteit bij alles wat de gemeente en zijn bestuur doen.

Nu, meer dan ooit, heeft 's-Hertogenbosch een bestuur nodig dat durft los te laten. De gemeente heeft niet op het stadskantoor voor ieder probleem een pasklare oplossing. Inwoners moeten zelf de ruimte krijgen om hun leven op eigen wijze in te richten. Creativiteit en professionaliteit worden daarbij optimaal gefaciliteerd. En natuurlijk is er altijd de uitgestoken hand voor hen die het niet redden.

De uitdagingen van deze tijd vragen ook andere politieke ambities. D66 koestert het rijke verleden van onze gemeente. Maar nu richten we onze blik naar de toekomst, daar liggen een aantal grote uitdagingen en geweldige kansen!

Jan Smit

Lijsttrekker D66 's-Hertogenbosch

D66

Resultaten

in 2010-2014

Sinds 2010 zit D66 weer in de gemeenteraad van 's-Hertogenbosch. Met drie zetels heeft de partij flink van zich laten horen en niet zonder succes!

D66 's-Hertogenbosch heeft in de periode 2010-2014 het volgende weten te bereiken:

- **Verruiming van de openingstijden voor de detailhandel, ook op zondag;**
- **onderzoek door NS en Prorail naar het realiseren van station Maaspoort;**
- **meer (gratis) fietsenstallingen bij het Centraal Station;**
- **huldiging van de Olympische sporters én huldiging van de Paralympiërs in 's-Hertogenbosch;**
- **tijdelijke natuur mogelijk gemaakt op braakliggende terreinen in de gemeente, onder andere De Hoef in Rosmalen;**
- **gratis WiFi in de binnenstad van 's-Hertogenbosch en het centrum van Rosmalen;**
- **veel aandacht voor schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten;**
- **hervorming van leerlingenvervoer: meer keuzevrijheid en zelfredzaamheid voor leerlingen;**
- **aanpassing van het vmbo-plan: een kleinschaliger plan waardoor we de bestaande gebouwen duurzaam herbruiken;**
- **een convenant waarin politieke partijen hun financiering inzichtelijk maken: giften en donaties hoger dan € 500,- per jaar worden door de politieke partijen openbaar gemaakt;**
- **de mogelijkheid om ook op zondag te trouwen;**
- **maandelijks de declaraties van alle leden van het college van burgemeester en wethouders op de gemeentelijke website;**
- **behoud van de nachttreinen op vrijdag en zaterdag van en naar 's-Hertogenbosch;**
- **het 'weesfietsenbeleid' is gerealiseerd.**

(Samen)

Leven in

's-Hertogenbosch

BUURTZORG

Wijkvereniging en verzorging Den Bosch

Wijkgericht werken FACT zuid-oost

Beschermde wonen

Het sociale domein gaat over veel zaken die mensen in hun directe bestaan raakt: (gezondheids)zorg, welzijn, werk, onderwijs en vrijetijdsbesteding. D66 's-Hertogenbosch ziet de decentralisaties van de Jeugdzorg en de Participatiewet en de overheveling van de AWBZ-functies naar de Wmo als een kans. In deze nieuwe wet- en regelgeving wordt uitgegaan van de eigen kracht en verantwoordelijkheid van mensen. Dat past bij de visie van D66 op mensen en de samenleving. Het is ons vertrekpunt, dat inwoners zelf de regie voeren en dat de gemeente verantwoordelijk is om hulp-, zorg- en dienstverlening goed af te stemmen.

Meer verantwoordelijkheden

D66 's-Hertogenbosch gaat uit van de eigen kracht van mensen. Daar waar professionele zorg-, hulp- of dienstverlening echt nodig is, wordt deze zo laagdrempelig mogelijk aangeboden.

- D66 wil dat de inwoners van 's-Hertogenbosch zelf de regie hebben over hun zorgvraag. Zij zijn verantwoordelijk om te kijken wie of wat ze nodig hebben. De eerste stap zal dan zijn om te kijken of de zorgvraag opgelost kan worden in het eigen sociale netwerk. Als dat niet mogelijk is, wil D66 dat de zorgvrager eigenaar blijft van het probleem en voor professionele hulp op maat kan kiezen.
- D66 steunt het uitgangspunt 'één gezin, één plan, één contactpersoon' voor een goed afgestemd aanbod van aanbieders. Voor D66 is het uitgangspunt dat het gezin de regie voert over dit plan.
- D66 wil dat er geen belemmeringen meer zijn om de hulp, ondersteuning en kennis van mantelzorgers, vrijwilligers en ervaringsdeskundigen in te zetten. Vrijwilligers- en burgerinitiatieven (nuldelijnszorg), bij voorkeur georganiseerd op buurt- of wijkniveau, moeten alle ruimte krijgen en waar nodig ondersteuning krijgen van de gemeente. Dit betekent dat vrijwilligers niet moeten worden lastiggevallen met te veel regelgeving en administratie. De gemeente voorziet hen wel van gratis opleidingen en bijscholing.
- D66 vindt dat het Persoonsgebonden Budget (PGB) in stand moet blijven als de meest effectieve manier van maatschappelijke ondersteuning. Dit vanuit het uitgangspunt dat wij vertrouwen hebben in de mens, die zijn eigen verantwoordelijk neemt. Misbruik pakken we echter stevig aan.
- D66 wil dat ouderen zolang als mogelijk thuis kunnen blijven wonen. De gemeente organiseert de hulp in de wijk. Als de familie ontbreekt of de burens niet kunnen helpen, mag het niet zo zijn dat de ouderen alles zelf moeten uitzoeken. Mantelzorg ontstaat vanuit een relatie met de oudere en kan niet opgelegd worden door de gemeente. D66 wil wel dat bij ieder persoonlijk/individueel zorgplan het sociale netwerk betrokken wordt. D66 wil ook dat de mantelzorgers ondersteuning krijgen.
- D66 wil meer aandacht en geld voor preventie, gezondheidsbevordering en vroegsignalering.
- D66 kiest voor hulp en zorg door de mensen zelf. Als dat niet kan, dient zorg zo dichtbij, zo integraal en zo gewoon als mogelijk te worden aangeboden. Dat wil zeggen: hulp op maat die goed aansluit bij wat mensen zelf nog wel kunnen. Hierbij is het van belang dat huisartsen, wijkverpleging en hulpverleners samenwerken. In wijken en woonkernen als Nuland, Empel en Engelen staat het in stand houden van eerstelijnsvoorzieningen (huisarts, fysiotherapeut) voor D66 centraal.
- D66 wil dat de gemeente een voortrekkersrol neemt om openbare ruimte en publiekstoegankelijke gebouwen (waaronder horeca) toegankelijker te maken voor mensen met een beperking. D66 vindt 's-Hertogenbosch een gemeente voor ons allemaal en iedereen moet in gelijke mate deel kunnen nemen aan cultuur, uitgaan of winkelen. Dit geldt niet alleen voor toegankelijkheid met een rolstoel of voor senioren met een rollator, maar ook voor bijvoorbeeld slechthorenden of slechtzienden.

Alle werk is van waarde

Inwoners zonder werk missen niet alleen inkomsten, maar vaak ook sociale aansluiting. D66 wil eerst vertrouwen op de kracht en wil van de werkzoekende door ruimte te bieden voor initiatieven waarbij werkzoekenden en werkgevers elkaar treffen.

- D66 vindt het vanzelfsprekend dat mensen een tegenprestatie leveren als zij een uitkering krijgen. Vrijwilligerswerk kan daar onderdeel van uitmaken. Voorkeur gaat wel uit naar een bijdrage die helpt bij het vinden van betaald werk. Zo helpt het beide partijen: een werkzoekende beweegt zich weer naar de arbeidsmarkt, de maatschappij ziet iets terug voor het gemeenschappelijke vangnet. Daarbij mogen mensen in reguliere banen niet verdrongen worden door mensen in de bijstand.
- D66 wil fraude in de bijstand gericht en intensief tegengaan. Fraude ondermijnt het draagvlak voor de bijstand, terwijl D66 dit als een absoluut noodzakelijk vangnet ziet.
- D66 wil dat werkgevers worden ondersteund bij het in dienst nemen van mensen met een (arbeids)beperking.
- D66 is voor het snel in behandeling nemen van de schuldenproblematiek van inwoners. Het waarborgen van de privacy van inwoners (persoonsgegevens) is daarbij van groot belang. Wel vindt D66 dat de gemeente kritisch moet zijn bij herhaalde terugval.

Sport en bewegen zijn fijn en gezond

Sporten en bewegen zijn goed voor lichaam en geest. Maar of mensen sporten, is hun eigen keuze. D66 vindt het wel een taak van de gemeente om sporten en bewegen mogelijk te maken. De gemeente kan hiermee een actieve en gezonde leefstijl stimuleren.

- D66 wil dat er voldoende sport- en beweegfaciliteiten zijn op loop- en fietsafstand van de woning. Maar ook de omgeving van mensen moet uitdagen om te bewegen en zo vitaal te blijven. Denk aan schoolpleinen, natuurlijke speeltuinen met ruimte om te ravotten, goede wandel- en recreatiegebieden en ontmoetingsplaatsen die uitnodigen om te bewegen.
- D66 vindt dat sportvoorzieningen meer beschikbaar gesteld moeten worden voor openbaar gebruik. Niet elke sporter wil zijn of haar sport beoefenen in clubverband. De gemeente moet daarom specifieke aandacht besteden aan de ongebonden sporter door flexibele openstelling van verenigingsruimten en sportzalen.
- D66 wil blijven investeren in multifunctionele sportaccommodaties. Het delen van accommodaties door meerdere clubs moet het uitgangspunt zijn bij de bouw van nieuwe sportaccommodaties. Ook moet het huidige budget voor kunstgrasvelden worden gecontinueerd. Belangrijke voorwaarden bij nieuwe sportaccommodaties zijn duurzame en energiebesparende maatregelen. Hierdoor worden verenigingen ook in staat gesteld om te besparen op kosten voor beheer.
- D66 is geen voorstander van financiële steun door de gemeente aan professionele sportclubs. D66 ziet wel mogelijkheden om topsport te ondersteunen en faciliteren. Daarbij gaat het om sportpromotie met als doel meer inwoners aan het sporten te krijgen.
- D66 is er voor dat de gemeente het initiatief Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG) continueert. Preventie en bestrijding van overgewicht behoren tot de kernpunten van het sport- en gezondheidsbeleid. Steun aan dit initiatief dient daarom gecontinueerd te worden.
- D66 is voorstander van het uitbreiden van het zwemwater binnen de gemeente 's-Hertogenbosch. De meest geschikte locatie is hiervoor het Kwekelstijn in Rosmalen en/of het Sportiom, aangezien bij aansluiting van al bestaande voorzieningen belastinggeld het effectiefst besteed wordt.

Transparant

's-Hertogenbosch

De gemeente moet een betrouwbare en transparante partner zijn, die tijdig vóór een besluit laat zien op basis van welke informatie zij dit besluit neemt. Hiervoor moet zij op maat gesneden informatie leveren aan haar inwoners.

Transparant bestuur dichtbij burgers

Bewoners hebben soms de indruk dat er over hen wordt bestuurd in plaats van voor hen. Ze voelen zich weinig betrokken bij de besluiten die het gemeentebestuur neemt. D66 wil daarom dat de gemeente vaker het Digipanel inzet bij besluiten. Ook moeten alle gemeenteraadsvergaderingen via internet goed te volgen zijn en dienen raadsleden (bijvoorbeeld via social media) voor elke burger bereikbaar zijn.

- D66 wil dat het voor iedere burger mogelijk is om een gepersonifieerde gemeentelijke internetpagina of een persoonlijke app aan te vragen. Hierop kunnen bewoners zien wanneer bijvoorbeeld het afval in hun wijk wordt opgehaald, wat de WOZ-waarde is van hun huis en wie de wijkmanager is. Ook kunnen ze waarschuwingen krijgen wanneer bijvoorbeeld in hun omgeving een bouwvergunning wordt aangevraagd of de openbare weg wordt opengebroken.
- D66 's-Hertogenbosch wil nieuwe, interactieve manieren inzetten om langs digitale weg burgers bij gemeentelijke beslissingen te betrekken. D66 ziet inwoners als ervaringsdeskundigen. Zo wil D66 dat de gemeente vaker direct met bewoners in gesprek gaat en dat zij het Digipanel vaker inzet bij besluiten. Gegevens die nu via het Digipanel beschikbaar zijn over bijvoorbeeld leefkwaliteit, veiligheid en serviceniveau van de gemeentelijke organisatie moeten veel beter worden ontsloten.
- D66 wil de wijkmanagers een centralere plaats geven binnen de organisatie. Wijkmanagers zijn het herkenbare gezicht van de gemeente in de wijk en veelal het eerste aanspreekpunt voor burgers. Deze cruciale functie moet sterker worden verankerd in de ambtelijke organisatie. De organisatie is nu te veel verkokerd.
- D66 gelooft in de gezamenlijke kracht van samenwerking in de regio. Om ook in de toekomst een goede kwaliteit van dienstverlening te kunnen bieden, is het noodzakelijk dat de gemeente goed samenwerkt met omliggende gemeenten, instanties, maatschappelijke partners en inwoners. Bij deze verschillende vormen van samenwerking mag de democratische controle door de gemeenteraad niet uit het oog worden verloren. Bij ieder samenwerkingsverband zal daarom kritisch bekeken moeten worden of de democratische controle voldoende is gewaarborgd.
- D66 wil dat alle stukken op basis waarvan het College een besluit neemt openbaar zijn.
- D66 wil burgers de beslissende stem geven bij de benoeming van een nieuwe burgemeester. D66 is daarom voorstander van een bindend burgemeester-referendum, als de huidige burgemeester zijn ambt neerlegt.
- D66 wil dat onze dorpskernen hun dorps karakter behouden. Zo wil D66 ook voor Nuland en Vinkel één democratisch gekozen dorpsraad, evenals in Empel en Engelen-Bokhoven. De kracht van de gemeente 's-Hertogenbosch is dat de inwoners van deze kernen door middel van een dorpsraad meer invloed hebben op zaken in hun directe woonomgeving.

Actieve houding voor emancipatie en tegen discriminatie

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvatting, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Lichamelijke integriteit, gehanteerde vrijheid van meningsvorming en –uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtstaat, zijn voor D66 centrale waarden.

- D66 wil dat de gemeente meer aandacht heeft voor gelijke behandeling, het tegengaan van discriminatie en emancipatiebeleid. Het Bureau voor gelijke behandeling en tegen discriminatie, RADAR, vult deze aandacht op dit moment in namens de gemeente. D66 vindt dat RADAR veel zichtbaarder moet worden als meldpunt en voorlichter.

Financiën van

's-Hertogenbosch

Bartenbrug
afgesloten

doorgaand
verkeer

D66 heeft zich altijd ingezet voor een solide financieel beleid. Dat houdt in dat de gemeentebegroting tegen een stootje kan en realistisch is over de toekomst. De komende jaren gaan de totale uitgaven van de gemeenten flink stijgen. Dat komt onder meer door het overhevelen van de Jeugdzorg en AWBZ en de invoering van de nieuwe participatiewet. Het zal een uitdaging zijn de gemeentelijke financiën op orde te houden. Daarbij pleit D66 voor slim bezuinigen en hervormen.

Hervormen in plaats van de kaasschaaf

D66 kiest ervoor om de rekening niet bij volgende generaties te leggen. D66 vindt dat inkomsten en uitgaven met elkaar in evenwicht moeten zijn, ook in moeilijke financiële tijden. Dat moet kunnen zonder daarvoor langdurig in te teren op reserves of te leunen op de inkomsten uit de verkoop van bezittingen zoals grond en gebouwen. D66 wil dat financiële meevallers (ook in betere tijden) altijd deels ten goede komen aan het weerstandsvermogen van de gemeente, maar ook deels als investering in de gemeente worden ingezet.

- **D66 is niet voor lastenverhoging.** D66 wil dat de WOZ-belasting de komende periode alleen voor inflatie wordt gecorrigeerd en niet autonoom stijgt. Eventuele Bezuinigingen mogen niet ten koste gaan van investeringen in het onderwijs en de kwaliteit van de buitenruimte. Dit zijn voorwaarden voor een welvarende, duurzame toekomst van de gemeente.
- **D66 wil dat ook de afvalstoffenheffing de komende jaren niet verder stijgt.**
- **D66 vindt dat vermindering van het aantal ambtenaren niet mag leiden tot verlies van kwaliteit.** D66 wil daarom investeren met een gemeentelijk trainee- of talentprogramma om vergrijzing binnen de ambtelijke organisatie te voorkomen en de kwaliteit van de ambtelijke organisatie ook op termijn hoog te houden.
- **D66 wil het subsidiebeleid tegen het licht houden. Niet langer kijken of de aanvraag gegrond is, maar of de aanvrager het wel nodig heeft.** Achterliggende gedachte is dat er geen subsidie wordt verstrekt aan organisaties die over voldoende financiële middelen beschikken. Ook zal steeds moeten worden geëvalueerd of met de subsidies de van tevoren vastlegde doelstellingen zijn behaald.
- **D66 wil dat bij nieuwe ontwikkelingen in de openbare ruimte niet alleen naar de aanlegkosten wordt gekeken, maar ook naar de beheerkosten.** Te vaak worden investeringskredieten aangevraagd bij de raad zonder dat goed naar beheerkosten is gekeken. Vooral bij bijzondere projecten kunnen deze jaarlijks terugkerende kosten flink oplopen. Zonder de bijbehorende verhoging van het onderhoudsbudget gaat dit ten koste van de kwaliteit elders in de stad.
- **D66 is voorstander van het principe 'de vervuiler betaalt'.** Dit principe gaat ook op voor hondenbezitters die door het betalen van hondenbelasting de milieulast van hun huisdier compenseren. D66 is daarom voorstander van het heffen van hondenbelasting. D66 wil echter dat de gemeente meer inzichtelijk maakt waaraan de geïnde hondenbelasting wordt besteed.

Leren en opgroeien in 's-Hertogenbosch

D66 is een toekomstgerichte partij en daarom staat onderwijs hoog op onze agenda. Jonge mensen ontwikkelen er hun talenten en maken zich klaar voor een (nieuwe) plek in de samenleving. Jongeren die op school zitten of studeren, hebben meer kans op een baan, leiden een gezonder leven, maken vrienden en leren sociale vaardigheden aan. Ook ouderen moeten blijven leren. Iedereen die zich blijft ontwikkelen heeft meer kansen op de arbeidsmarkt. Investeren in het onderwijs van nu is dus waardevol. Het is een investering in toekomst van de stad.

Onderwijs meer dan alleen huisvesting

De formele rol van de gemeente is beperkt op het gebied van onderwijs, veelal gaat het alleen over huisvesting. Dit is belangrijk, omdat het de randvoorwaarden schept voor goed onderwijs.

- D66 pleit voor hoogwaardige en duurzame schoolgebouwen, ook als dat betekent dat de reservecapaciteit bij scholen de komende jaren flink moet worden aangevuld. De huisvestingsreserve van de gemeente krimpt momenteel en volgens de prognose doet zich in 2019 een tekort voor. D66 wil daarom ook op termijn investeren in een goed voorzieningenniveau.
- D66 wil dat schoolgebouwen duurzaam en schoolpleinen groen worden ingericht. Dit is niet alleen goed voor het milieu, maar ook goed voor de financiën van scholen en de gezondheid van leerlingen en docenten. Het leefklimaat in de gebouwen neemt hierdoor toe en scholen houden door de lagere energierekening meer geld over om te besteden aan onderwijs. Bovendien kunnen door (kleinschalige) duurzame energieproductie op scholen leerlingen op een educatieve manier in aanraking met duurzaamheid komen.
- D66 wil meer ondersteuning bieden aan docenten, zodat zij zich enkel kunnen richten op het geven van kwalitatief goed onderwijs. D66 spant zich in dat op reguliere scholen de conciërge terugkomt en in de Brede Bossche Scholen het beheer van de school wordt versterkt. Deze versterking zorgt ook voor een veilige en goed onderhouden schoolomgeving. D66 ziet mogelijkheden om deze versterking te zoeken in combinatie met de sociale werkvoorziening.
- D66 wil zich inspannen om de regeldruk in het onderwijs te verminderen. Met de komst van het passend onderwijs en de decentralisaties zoals de jeugdzorg heeft de gemeente ook de kans het aantal lokale regels te verminderen. Wat D66 betreft een unieke kans die met beide handen aangegrepen moet worden.
- Voor D66 is kleinschaligheid in het onderwijs het uitgangspunt waar het gaat om huisvesting. Dit was al een belangrijk punt waar het gaat om het Stedelijk College (vmbo), maar wij blijven ons hier (van primair tot hoger onderwijs) onverminderd voor inzetten.
- D66 wil dat de Onderwijs-campus op de Rompertsebaan zo spoedig mogelijk wordt neergezet. Op termijn moet dit leiden tot een scholengemeenschap waar met kleinschaligheid het kind centraal staat.
- D66 wil de komende jaren blijven investeren in bibliotheken op scholen. Door deze faciliteit op een laagdrempelige wijze aan te bieden, blijven leerlingen in aanraking komen met lezen.
- D66 wil dat er meer stageplekken komen voor studenten op het mbo en hbo. Op dit moment hebben studenten uit met name het mbo grote moeite met afstuderen, omdat zij geen geschikte stageplek kunnen vinden. Voor D66 is deze onnodige studievertraging onacceptabel en D66 wil dat iedere student op tijd kan afstuderen. Hierover moeten goede afspraken gemaakt worden met maatschappelijke instellingen en het bedrijfsleven en moet de gemeente zelf het goede voorbeeld geven door meer stagiaires een plek te bieden binnen de organisatie.

Meer variatie en maatwerk

D66 's-Hertogenbosch is voorstander van meer variatie in de manier waarop kennis wordt overdragen in scholen. Het onderwijs kent veel keuzemogelijkheden: individueel/zelfstandig, groepsgericht, klassikaal, autoritair of juist meer democratisch. D66 gaat ervan uit dat zowel jongeren als hun ouders zeer diverse behoeften hebben over de invulling van voortgezet onderwijs. Ouders en leerlingen moeten onderwijs kunnen kiezen dat bij hen past.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil de diversiteit van het onderwijsaanbod vergroten.** Om meer keuzemogelijkheden voor ouders en kinderen te creëren binnen het scholenaanbod, zijn accentverschillen tussen scholen van belang, zoals het Media Leer Park op het Van Maerlant College, het technasium op het Jeroen Bosch College en het Econasium op het Rodenborgh College. De gemeente heeft niet veel directe middelen om die diversiteit af te dwingen bij scholen. D66 's-Hertogenbosch vindt dat de gemeente deze discussie tussen de verschillende onderwijsinstellingen moet faciliteren en daarop een gezamenlijke visie moet vaststellen.
- **D66 vindt dat er ruimte moet zijn voor leerlingen om te excelleren.** Excellente en hoogbegaafde studenten moeten onderwijs op hun eigen niveau krijgen, bijvoorbeeld door het aanbieden van extra stimulans. De gemeente kan dit bevorderen met extra stageplekken of ondersteuning, zodat scholen en leerkrachten dit organisatorisch zelf goed kunnen invullen.
- **D66 wil dat de gemeente er werk van maakt om een school met tweetalig onderwijs zich binnen de gemeente te laten vestigen.** In een globaliserende wereld wordt de Engelse taal steeds belangrijker. Op dit moment is er geen enkele school die volledig tweetalig onderwijs aanbiedt in 's-Hertogenbosch en omgeving. Om de ondernemers en werknemers van morgen voor te bereiden op de toekomst is een school met tweetalig onderwijs zeker van meerwaarde.
- **D66 is voorstander van initiatieven waarbij onderwijs buiten de reguliere kaders (basis-, voortgezet-, beroeps- of hoger onderwijs) wordt aangevuld.** Denk hierbij aan volwasseneneducatie, natuur- en cultuureducatie en coachingstrajecten.
- **D66 wil dat de gemeenteraad een rol speelt bij het overbrengen van democratische waarden bij scholieren.** Het succesvolle programma 'Democracy' zoals in Nuland is uitgevoerd, zou aan alle scholen in de gemeente moeten worden aangeboden.

Preventie en (in)spraak

's-Hertogenbosch moet een uitvalbasis zijn voor talenten, waarbij zoveel mogelijk voorkomen wordt dat achterstanden ontstaan door schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten. D66 wil graag dat de gemeente hierin, samen met haar partners, zoekt naar creatieve manieren om uitval tegen te gaan.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil succesvolle projecten tegen voortijdig schoolverlaten, zoals het Traject Op Maat (T.O.M.), de komende jaren extra kracht bijzetten.** Uitgangspunt moet zijn dat geen enkele leerling de school verlaat zonder een geldige startkwalificatie. Evenals het voortijdig schoolverlaten, wil D66 ook dat het schoolverzuim de komende jaren verder wordt teruggebracht. Niet door meer regels en controle, maar juist door meer creatieve manieren bijvoorbeeld door de rol van ouders hierin te vergroten.
- **D66 wil dat taalachterstanden bij jonge kinderen worden voorkomen, zodat ze een goede start kunnen maken in hun onderwijs carrière.** Op dit moment wordt hier goed op ingespeeld door de Kindcentra 0-13, waar kinderen ook van onderwijs en educatie worden voorzien voordat zij naar school gaan. Deze voorzieningen dienen de komende jaren verder te worden uitgebouwd.

Ondernemende onderwijsgemeente

's-Hertogenbosch heeft een breed aanbod aan opleidingen in het mbo, hbo- en masterniveau. D66 's-Hertogenbosch vindt dat de aansluiting tussen de diverse onderwijstypen beter kan. Hiervoor is structurele samenwerking wenselijk en noodzakelijk. De bal ligt hiervoor bij de onderwijsinstellingen zelf, maar we willen dat de gemeente een aanmoedigende rol neemt. Ook de aansluiting met de arbeidsmarkt kan beter. Het beter helpen van scholieren bij hun oriëntatie op een beroepskeuze en het bieden van stageplaatsen zijn hiervoor essentieel.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil het aantrekkelijker maken voor studenten om zich in 's-Hertogenbosch te vestigen tijdens en na hun studie.** Op dit moment valt winst te halen door als gemeente studenten meer mogelijkheden en faciliteiten te bieden bij instellingen in de sport, cultuur en recreatie. Wat D66 betreft komt er ook meer variatie in studentenhuysvesting en starterswoningen.

- D66 ziet graag dat het incubatorprogramma Food and Health een breder platform wordt waar scholieren en studenten, beroepszoekers en beroepsbeoefenaars, werkzoekenden en werkgevers elkaar vinden. D66 wil dat de gemeente samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen dit incubatorprogramma ook richt op duurzaamheid. Start-ups krijgen zo een kans in 's-Hertogenbosch. Werklozen en afgestudeerden kunnen hier, met behoud van uitkering, hun ondernemersvaardigheden verder ontwikkelen.
- D66 wil een pilot starten voor het verstrekken van studiebeurzen voor buitenlandse studenten die een opleiding (willen) volgen gerelateerd aan de Agro-food business. Aantrekken van buitenlandse studenten en nieuwe netwerken zorgt voor het versterken van het kennisnetwerk van de regio Noordoost Brabant als Agrifood-capital. Financiering van deze studiebeurs wordt daarom ook vergoed uit het samenwerkingsverband Agrifood-capital.
- D66 is voorstander van het steunen van initiatieven zoals de Bollebozen (weekendschool), Stichting Leergeld en Streetcats waarbij het beste uit jongeren wordt gehaald en daarmee hun kansen voor de toekomst worden vergroot.

Inrichting van

's-Hertogenbosch

's-Hertogenbosch is een fijne gemeente om te wonen, recreëren, werken, studeren en te bezoeken. D66 koestert deze plek waar mensen zich thuis en veilig voelen maar vindt ook dat het nóg beter kan.

Gebiedsontwikkeling die 'vanzelf' ontstaat

D66 's-Hertogenbosch gaat voor organische gebiedsontwikkeling. Niet meer gebieden in een keer van achter de tekentafel ontwerpen, maar veel meer ruimte laten. Daarmee willen we tegemoet komen aan de wensen en behoeften van inwoners.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil ruimte voor zelfbouw van individuen of groepen, zoals collectief particulier opdrachtgeverschap voor nieuwbouw.** Dit geldt ook voor herontwikkeling van scholen, kerken of kantoren. Creatieve initiatiefnemers verdienen daarbij ruimte. D66 wil corporaties zelfbouw op laten nemen in de alliantieafspraken en ontwikkelaars moeten ruimte krijgen om hun locaties (deels) ter beschikking stellen voor zelfbouw. Daarbij worden instrumenten als flexibele bestemmingsplannen en het opnemen van een zelfbouwpercentage in bestemmingsplannen ingezet.
- **D66 vindt dat binnen de huidige grenzen van de woonkernen nog veel mogelijkheden liggen om te bouwen.** Herstructurering en ontwikkeling binnen de bestaande grenzen staan voor D66 de komende jaren centraal. Daarbij denkt D66 aan het GZG-terrein, het centrum van Rosmalen, het Zuidwalkwartier, de Kop van 't Zand, het Paleiskwartier en in het verlengde daarvan de Willemspoort. De Groote Wielen en gebieden in Nuland, Vinkel en Engelen vormen hier een uitzondering op. D66 is voorstander van bouwen in de hoogte op plaatsen waar dit het historisch dorps- en stadsaanzicht niet schaadt.
- **D66 wil dat de gemeente actiever in overleg gaat met eigenaren van leegstaande winkelstrips en kantoren om verloedering tegen te gaan.** Winkelstrips en winkelcentra zoals Maaspoort, Zuiderpassage en winkelstrips in West zijn de laatste jaren grotendeels leeg komen te staan. D66 's-Hertogenbosch wil herbestemming van winkelstrips en kantoren mogelijk maken voor andere voorzieningen en/of (alternatieve) woonvormen. De gemeente kan gebruik maken van de ervaringen uit bijvoorbeeld Nieuwegein, waar de gemeente succesvol kantoren heeft herbestemd voor starterswoningen. 's-Hertogenbosch kan hiermee twee vliegen in één klap slaan.

Inspelen op veranderde functies

Functies van gebouwen en gebieden veranderen doordat de vraag naar functies verandert. D66 's-Hertogenbosch zet zich in om zoveel mogelijk de bestaande panden aan te passen naar de huidige eisen en weer in te zetten voor de bestaande functie. Pas daarna zijn sloop en eventuele nieuwbouw voor D66 's-Hertogenbosch een optie. Dit vraagt om een overheid in continue dialoog. Daarbij wil D66 ook mogelijkheden scheppen om (tijdelijk) natuur de vrije ruimte te geven.

Waar staan wij voor:

- **D66 is voorstander van het vlekkenplan voor het GZG-terrein.** Hierin staat een organische herontwikkeling van het terrein centraal. Het terugbrengen van de 'Grote Stroom', conform het (oude) masterplan GZG-terrein blijft hierbij een uitdrukkelijke wens.
- **D66 wil dat de focus tot en met 2018 ligt op het afbouwen van het Paleiskwartier, het realiseren van de herontwikkeling van het GZG-terrein en het faciliteren van het gebied Kop van 't Zand tot cultuurwijk.** In het Paleiskwartier vormt het nieuwe Theater aan de Vijver een passende invulling, waardoor ook dit gedeelte van de binnenstad meer gaat bruisen. Het huidige pand van het theater biedt na realisatie van het nieuwe theater ruimte voor een andere culturele invulling, die bij voorkeur geëxploiteerd wordt door een marktpartij.
- **D66 wil dat de Bibliotheek en het Stadsarchief samengaan in een nieuw laagdrempelig Kennis- en ontmoetingscentrum op het GZG-terrein.** In het nieuwe Kenniscentrum ontwikkelen de 'Bibliotheek en het Archief van de toekomst' zich verder. Voor het huidige pand van de Bibliotheek aan de Hinthamerstraat dient een andere passende functie gezocht te worden. Indien zich geen passende publieke functie aandoet (die tevens geen extra financiële investering van de gemeente vraagt) is verkoop van het pand een optie.

- **D66 wil vooruit met het centrum van Rosmalen en steunt daarom het huidige centrumplan.** D66 is verheugd dat het centrumplan Rosmalen van de grond komt. D66 heeft zich altijd fel verzet tegen betaald parkeren als financiering van dit plan. Als alternatief betaalt de gemeente dit nu uit eigen middelen. D66 had liever gezien dat de investeringsmaatschappij in slechte tijden zijn verlies had genomen, want ook in goed tijden plukt het hiervan de vruchten. Maar gezien de huidige staat van het centrum van Rosmalen is gemeentelijke investering nu noodzakelijk.
- **D66 vindt dat er een visie op het buitengebied moet komen zodat langdurige leegstand voorkomen kan worden.** Met de komst van Vinkel en Nuland naar 's-Hertogenbosch komt er een flink stuk buitengebied bij. De verwachting is dat komende jaren de leegstand van agrarische bedrijven zal toenemen. De gemeente kan hier op anticiperen door bestemmingsplannen in het buitengebied hier op aan te passen.

Versneld aanpassen aan woningmarkt

Doorstroming op de woningmarkt verloopt de afgelopen jaren stroef. Ondanks actieprogramma's vanuit de gemeente zit de markt nog steeds vast. D66 wil daarom dat de gemeente, samen met woningcorporaties, maatregelen neemt om vraag en aanbod binnen de woningmarkt versneld op elkaar aan te laten sluiten. Waardoor de doorstroming op de woningmarkt weer op gang komt.

- **D66 wil initiatieven ondersteunen om collectief te wonen, bijvoorbeeld voor senioren, of om (mantel)zorg te faciliteren.** Dit kan bijvoorbeeld door ruimte voor deze woningen te geven in bestemmingsplannen en bouwverordeningen. Dit sluit aan bij het vraaggericht bouwen.
- **D66 wil meer bouw van modale huur- en koopwoningen om scheefwonen verder tegen te gaan.** Zogenaamde scheefwoners moet de kans krijgen om te verhuizen naar geschikte alternatieven in de vrije huur- en koopsector. Om dit mogelijk te maken dienen bouwinitiatieven en bouwprojecten voor de modale huur- en koopwoningen voorrang te krijgen op andere woningbouw.
- **D66 wil dat huurders van sociale woningen meer de ruimte krijgen om hun woning te kopen.** Vaak wonen huurders al lange tijd in de huurwoning. Door maatregelen tegen het scheefwonen worden ze nu geconfronteerd met hoge huren. De verkoop van deze woningen stelt bovendien de woningcorporaties in staat de financiële situatie te verbeteren en te investeren in nieuwe woningbouw.
- **D66 wil doorstroombeperkende situaties, zoals het onderverhuren van sociale huurwoningen sterk aanpakken.** Afspraken met de woningcorporaties moeten ertoe leiden dat wanneer huurders zich schuldig maken aan onderverhuur of andere illegale situaties de huurovereenkomst wordt ontbonden.
- **D66 wil meer starterswoningen in de gehele gemeente.** Dit past bij de huidige behoefte. Om bovendien de leefbaarheid in kleine woonkernen te behouden is het van belang dat jongeren niet wegtrekken, maar een betaalbare starterswoning kunnen vinden binnen de eigen woonkern. Dit geldt onder andere voor Nuland en Vinkel.

Bereikbaarheid vergroten

's-Hertogenbosch is redelijk goed bereikbaar met auto en openbaar vervoer. D66 zet in op verbetering van de bereikbaarheid van zowel de stad- als dorpskernen en maakt daarbij onderscheid naar bezoekers en bewoners. Bezoekers aan de stad hebben voor het grootste deel het centrum als bestemming. Voor hen moet het centrum goed bereikbaar blijven. De huidige transferia zijn een goede optie, mits deze betaalbaar blijven. Daarnaast moeten inwoners meer verleid worden om de fiets of elektrische scooter te nemen naar de binnenstad en winkelcentra. In dienst van de bereikbaarheid hoeven er voor D66 's-Hertogenbosch binnen de binnenstad voorlopig geen nieuwe parkeervoorzieningen voor auto's (uitgezonderd GZG-terrein) meer gerealiseerd te worden.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil dat de transferia een financieel aantrekkelijk parkeeralternatief blijven.** Daarom moet in de komende raadsperiode een extra transferium bij het knooppunt A2/Zuid-Willemsvaart (Park Avenue) worden gerealiseerd.

- D66 vindt dat het NS-station Maaspoort moet worden gerealiseerd. D66 wil dat de gemeente, in overleg met NS en Prorail, zich inzet om voor 2018 station Maaspoort gerealiseerd te hebben. Ook als dit een financiële bijdrage van de gemeente vraagt.
- D66 wil dat 's-Hertogenbosch niet alleen overdag per openbaar vervoer goed bereikbaar is maar ook in de nacht. Het huidige nachtnet van de NS moet niet alleen behouden blijven, maar ook uitgebreid worden op donderdagnacht en zondagnacht. D66 vindt dat de gemeente zijn financiële bijdrage daartoe ook in stand moet laten.
- D66 wil de openingstijden van de fietsenstalling onder het Centraal Station 's-Hertogenbosch verruimen. Deze fietsenstalling sluit in de weekenden al ruim voordat de laatste trein aankomt. De openingstijden moeten worden afgestemd op de treintijden. Bij overdracht van de gemeentelijke fietsenstalling aan Prorail moeten deze nieuwe openingstijden als voorwaarde aan Prorail worden opgelegd.
- D66 wil aansluiting van Vinkel op buslijn 90 en intensivering van buslijn 90 naar 's-Hertogenbosch.
- D66 vindt dat het fietsvriendelijke beleid verder moet worden uitgebouwd. Dit kan door behoud, onderhoud en uitbreiding van fiets snelwegen, fietsvriendelijke wegen en gratis fietsenstallingen.
- D66 wil de verkeersveiligheid rondom scholen vergroten. Dit bereiken wij niet enkel door verkeersremmende maatregelen te nemen, maar door het slim (her)inrichten van de omgeving rondom de scholen. Onder slim (her)inrichten verstaan we onder meer Kiss & Ride zones, fietser in de voorrang en vrijliggende fietspaden.
- D66 wil het aantal dynamische route- en informatiepanelen en het gebruik van technologie bij verkeerslichten en verkeersroutes verder uitbreiden. Vanaf de snelwegen kunnen bezoekers via de juiste route dan tijdig naar de transferia worden geleid.
- D66 wil, zo lang er nog geen oostelijke ontsluiting is gerealiseerd bij de Groote Wielen, de Vlietdijk openhouden voor alle verkeer.

Economisch

's-Hertogenbosch

Bedrijven creëren werkgelegenheid en de gemeente schept daarvoor de randvoorwaarden. D66 's-Hertogenbosch wil de gemeente aantrekkelijk maken en houden voor bedrijven. Nieuwe ondernemers en ondernemingen zijn daarvoor een katalysator en bovendien de bron van innovatie en werkgelegenheid. Zo wil D66 meer kansen voor ZZP'ers, bijvoorbeeld door locaties met flexibele werkplekken op te zetten of te bouwen.

Versterken economische kracht

's-Hertogenbosch, centrum van agrifoodindustrie & medische innovatie, bruisend centrum van cultuur & evenementen en studentenstad. Dit zijn drie economische pijlers waarop de gemeente sterk vaart. Verdere versterking van deze pijlers zullen het economische draagvlak in onze gemeente versterken.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil de aantrekkelijk van de gemeente als vestingplaats verstevigen voor zowel MKB als internationale bedrijven.** Door goede faciliteiten voor bedrijven en door minder regels en klantvriendelijker beleid wordt het aantrekkelijk voor bedrijven om zich te vestigen in 's-Hertogenbosch. Deregulering is een belangrijk instrument voor deze aantrekkingskracht. De toegankelijkheid van de overheid voor bedrijven moet worden verbeterd door het creëren van één aanspreekpunt bij de gemeente voor ondernemers.
- **D66 wil het profileren van de regio Noordoost-Brabant als 'Topregio voor de agrifood en health sector' versterken en versnellen.** De samenwerking tussen de diverse gemeenten, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven is de motor hierachter. Daarnaast willen we dat MKB-bedrijven hierbij aanhaken. Deze sector is van ongekend belang voor het innovatievermogen van de regio.
- **D66 wil dat de gemeente in samenwerking met de grote Brabantse steden (Breda, Eindhoven, Helmond, Oss en Tilburg) de sterke punten van iedere stad uitwerkt en benut.** Steden richten zich nu te veel op het aantrekken van dezelfde bedrijven, in plaats van duidelijke keuzes te maken voor de eigen kracht van iedere stad.
- **D66 wil bevorderen dat werk dat in het verleden verplaatst werd naar lagelonenlanden weer terugkomt naar de stad.** Deze ontwikkeling, reshoring, vindt plaats door nieuwe technologische en logistieke ontwikkelingen. Steeds vaker blijkt dat het bedrijfseconomisch interessanter is voor ondernemingen om een deel van de productie dichterbij huis te verrichten. Voor het werkbedrijf van de gemeente, Weener XL, biedt deze reshoring kansen. De gemeente moet deze kansen grijpen met de mogelijkheden die de nieuwe participatiewet biedt.
- **D66 wil dat de StartersBeurs Regio Noordoost-Brabant beter gepromoot wordt door de gemeente.** Jonge starters met een diploma kunnen zes maanden werkervaring opdoen in het bedrijfsleven. De regio Noordoost-Brabant heeft hier een startersbeurs voor ontwikkeld, de gemeente 's-Hertogenbosch is hierbij aangesloten. Door gebrek aan bekendheid wordt hier nog te weinig gebruik van gemaakt. D66 wil dat de gemeente deze beurs meer promoot onder bedrijven en tijdig evalueert hoe dit instrument effectiever ingezet kan worden.
- **D66 wil dat de gemeente citymarketing verder inzet om 's-Hertogenbosch te promoten als een groene waterrijke stad, waar een goed vestigingsklimaat heerst voor ondernemers en bedrijven.** Onder andere de ruimte en faciliteiten op bedrijventerreinen zoals Heesch-West, De Brand en Rietvelden bieden mogelijkheden om nieuwe (internationale) bedrijven aan te trekken.
- **D66 ziet door de uitbreiding van de gemeente kansen om het toerisme en de natuurrecreatie te versterken.** Het gebied tussen 's-Hertogenbosch, Vinkel en Nuland biedt volop mogelijkheden voor natuurontwikkeling, natuurrecreatie en toerisme. Door slimme combinaties te laten ontstaan, kan dit gebied uitgroeien tot een plek voor rust, ontspanning en ondernemerschap.

Creatief aan de slag als winkelstad

's-Hertogenbosch is dankzij de historische binnenstad een toeristische trekpleister van formaat met bovendien een aantrekkelijk aanbod voor een winkelend publiek en vele waardevolle evenementen.

Maar door de economische crisis en de permanente verschuiving naar internetshopping liepen de bestedingen in de detailhandel de afgelopen jaren terug. De gevolgen hiervan zijn zichtbaar. D66 ziet het als een risico, dat in de binnenstad en in het centrum van Rosmalen er straten zijn met steeds meer leegstaande gebouwen of gebouwen die een niet-publieksgerichte functie krijgen. Dit is nadelig voor de aantrekkingskracht van de winkelcentra in de gemeente.

Waar staan wij voor:

- D66 vindt dat de hoeveelheid vierkante meters winkelopervlak in 's-Hertogenbosch haar maximale capaciteit bereikt. Het GZG-terrein is het laatste grootschalige project waarbij extra winkelopervlak kan worden gerealiseerd. D66 vindt dat hier een mix van wonen en werken én een publieke publiekstrekker (zoals de bibliotheek in combinatie met Stadsarchief) ontwikkeld moet worden met een goede stedelijke kwaliteit.
- D66 wil leegstand van winkels voorkomen door (tijdelijke) herbestemming toe te staan en door deregulering dit gemakkelijker te maken.
- D66 vindt dat het mogelijk moet zijn dat winkels open zijn op het moment dat klanten en winkeliers daar behoefte aan hebben. D66 wil daarom iedere dag van de week dezelfde winkelsluitingstijden. Winkeliers kunnen dan zelf bepalen wanneer en hoe lang de winkel open is. D66 wil in de winkeltijdenverordening geen vrijstellingen maken voor bepaalde type winkels, alle soorten winkels zijn in dezen gelijkwaardig.
- D66 wil dat de gemeente ondernemers uitdaagt om creatief met haar mee te denken hoe de stad haar aantrekkelijkheid vergroot. Zaken die daarbij aan de orde moeten komen zijn concentratie van winkels en horeca, alternatieve publieke faciliteiten in vrijgekomen ruimten en het unieke karakter van ieder winkelgebied. In overleg met inwoners, horeca, detailhandel en overige belanghebbenden stelt de gemeente een nieuwe visie op het centrum op, in zowel 's-Hertogenbosch als Rosmalen. Ideeën die breed gedragen worden, wil D66 verder laten uitwerken tot een professioneel projectplan.

Ruimte voor starters en zzp'ers

Door vernieuwingen op de arbeidsmarkt is er minder behoefte aan kantoren die alle medewerkers kunnen huisvesten en is er meer behoefte aan flexibele werkplekken. Plekken waar medewerkers of zzp'ers de hele dag of een deel ervan kunnen neerstrijken. Er zijn al diverse initiatieven om in deze behoefte te voorzien. De gemeente dient deze ontwikkelingen verder te stimuleren door het aantrekkelijk te maken bestaande kantoren hiertoe om te bouwen en de regeldruk te verminderen.

Waar staan wij voor:

- D66 wil dat leegstaande kantoorpanden maar ook leegstaande panden met agrarische bestemming waar mogelijk worden getransformeerd en een andere permanente bestemming krijgen. De gemeente moet dit faciliteren. Door vrijheid van bestemming wordt het mogelijk om deze gebouwen een andere invulling te geven, bijvoorbeeld voor studentenhuisvesting, starterswoningen of de vestiging van hotels.
- D66 wil voor startende ondernemers regelluwe zones instellen. Startende ondernemers krijgen te maken met de nodige uitdagingen bij het opstarten van hun bedrijf. Hierbij kan worden gedacht aan bestemmingsplannen en vergunningen. In een dergelijk regelluwe zone kan bijvoorbeeld extra flexibiliteit in het bestemmingsplan worden geboden.
- D66 wil dat zzp'ers makkelijker beperkte bedrijfsactiviteiten aan huis kunnen verrichten die te verenigen zijn met de woonbestemming. De laatste jaren zijn er veel zzp'ers op de markt gekomen die hun werkzaamheden op locatie verrichten. De thuissituaties van dergelijke ondernemers zijn veelal voorzien van een reguliere woonbestemming. D66 wil dat bestemmingsplannen in woongebieden beperkte bedrijfsactiviteiten toestaan.

Cultuur in

's-Hertogenbosch

D66 onderschrijft de waarde van cultuur voor de samenleving en de lokale economie. Cultuur vergroot de geestelijke gezondheid, scheidt cohesie en maakt het leven aangenaam. Een gevarieerd cultuuraanbod trekt innovatieve bedrijven, private fondsen en sponsors aan. Cultuur is daarmee ook een van de motoren van de economie binnen de gemeente.

Cultuur als verbindend element

Cultuur verbindt. Zo vindt de helft van de Nederlandse bevolking elkaar via actieve kunstbeoefening in de vrije tijd, zoals zingen, muziek maken, schilderen, toneelspelen of dansen. Een duurzaam cultuurbeleid brengt mensen dan ook samen.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil ruim baan voor nieuwe culturele activiteiten en ontwikkelingen die vanuit de samenleving tot stand komen.** De gemeente kan daarbij faciliteren. Het uitgangspunt van de gemeente moet daarbij zijn 'ja, tenzij'. Het voormalig terrein van De Heus bij de Kop van 't Zand is een voorbeeld waarbij inwoners die ruimte krijgen om culturele initiatieven te ontplooiën.
- **D66 wil directe, langdurige relaties tussen basisscholen en culturele instellingen stimuleren.** Creativiteitsontwikkeling van de jongste inwoners van de stad is een groot goed. Dat willen we bereiken door instellingen te verleiden om een deel van hun tijd te besteden aan cultuureducatie.
- **D66 wil dat de Bibliotheek en het Stadsarchief samen gaan in een nieuw Kennis- en ontmoetingscentrum op het GZG-terrein.** D66 is voorstander van een kenniscentrum met ruimte voor allerlei vormen van ontmoetingen, voor lezen en lenen van (e-)boeken of voor overdracht van kennis over heden en verleden bijvoorbeeld in een openbaar archief (Stadsarchief). Dit nieuwe Kenniscentrum komt in één gebouw op het te ontwikkelen GZG-terrein.
- **D66 kijkt vooruit naar de viering van het Jeroen Bosch-jaar, maar vindt de financiën een blijvend punt van aandacht.** Zo vindt D66 dat de gemeente onder meer moet zoeken naar creatieve manieren om ook na het Jeroen Bosch-jaar te profiteren van de geplande uitgaven.
- **D66 wil dat inwoners meer betrokken worden bij het 'Jeroen Bosch jaar' in 2016.** Culturele initiatieven vanuit bewoners en verenigingen moeten in aanloop naar 2016 meer gesteund worden uit het forse budget van het Jeroen Bosch jaar.

Durven te vernieuwen

's-Hertogenbosch kent een prachtig historisch karakter en schitterend erfgoed. D66 vindt dat het onderhoud daarvan op orde moet zijn en blijven. Maar daarbij moet niet enkel gekeken worden naar wat in het verleden is bereikt. Nieuwe, creatieve en innovatieve gedachten moeten meer ruimte krijgen in het cultuuraanbod. Of het nu gaat om de keuze van de locatie van een nieuw theater of bibliotheek, of het nieuw bouwen van een Puthuis: denk anders, denk vooruit!

Waar staan wij voor:

- **D66 is en blijft voorstander van de bouw van een nieuw theater.** Het huidige theater is uit zijn gebouw gegroeid en voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd. Hierdoor loopt 's-Hertogenbosch veel grote theater- en dansvoorstellingen mis en kan de stad zijn ambitie niet waarmaken om tot de top-10 van Nederlandse Theatersteden te behoren. D66 wil een nieuw theater dat het aanzicht van de binnenstad niet schaadt, goedkoper en beter bereikbaar is en waarbij geen alternatieve tijdelijk onderkomen gezocht moet worden. D66 kiest daarom voor het bouwen van een nieuw theater in het Paleiskwartier, waar een modern theater kan verrijzen dat aan alle eisen van deze tijd voldoet. Het zogenaamde Theater aan de Vijver brengt 's-Hertogenbosch weer terug aan de top van de Theatersteden.
- **D66 wil na het realiseren van een nieuw theater in het Paleiskwartier een andere culturele bestemming geven aan het huidige theatergebouw aan de Parade.** D66 vindt dat dit aansluit bij een behoefte die leeft binnen de stad. Mogelijkheden zijn bijvoorbeeld kleinschalige (amateur)theatervoorstellingen of een bioscoop.
- **D66 wil dat ook in de historische binnenstad ruimte is voor vernieuwing.** Het enkel letterlijk terugbouwen van gebouwen en monumenten zoals bij het Puthuis en de Mariakapel op de Markt, is niet het toonbeeld van innovatie. Ook de binnenstad leent zich juist voor eigentijdse kunst en architectuur, zo vindt D66.

Duurzaam

's-Hertogenbosch

D66 's-Hertogenbosch streeft naar een schone, groene en duurzame gemeente. Duurzaamheid is daarbij meer dan alleen het terugdringen van CO₂-uitstoot of het behoud van groen en milieu. Duurzaam en generatiebestendig is voor D66 een grondhouding in alles wat wij doen.

D66 wil de lat hoger leggen dan nu met een volledig klimaatneutrale gemeente uiterlijk in 2040 in plaats van 2050. Maar niet alleen de gemeente is verantwoordelijk om deze doelstelling te verwezenlijken. Om dat te bereiken is iedereen nodig: inwoners, overheid en ondernemers. D66 vindt daarbij dat de gemeente een voortrekkersrol moet nemen. Dit kan door ruimte te bieden aan goede initiatieven, zoals eigen energieopwekking en innovaties rond energie, maar ook door gewenst gedrag te stimuleren, zoals het scheiden van afval of het schoonhouden van het groen in de eigen wijk.

Energieverbruik terugdringen geeft ook nieuwe bedrijvigheid

Een duurzame samenleving en een goed draaiende economie zijn wat D66 betreft niet met elkaar in tegenspraak. In tegendeel: verduurzaming brengt nieuwe ontwikkeling. Bijvoorbeeld op het gebied van (innovatieve) isolatie van bestaande bebouwing, waar veel werk voor aannemers en leveranciers ligt.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil dat de gemeente meer initiatief neemt om meer koopwoningen energieneutraal te krijgen.** Dit kan door bewoners actief te informeren wat de voordelen zijn van isolatie, bijvoorbeeld door inwoners kosteloos een energiescan aan te bieden. Hiermee vergroot de gemeente het bewustzijn van inwoners. Daarnaast kan de gemeente ondersteunen door hinderlijke regels weg te nemen, door gemeentelijke daken beschikbaar te stellen voor zonnepanelen en door het verstrekken van energieleningen voor particulieren.
- **D66 wil dat de gemeente het voortouw neemt om scholen energiezuiniger te maken en uit te rusten met zonnepanelen en andere duurzame energievormen.** Niet alleen is dit goed voor het energieverbruik en een goed klimaat in de klas, maar biedt dit ook mogelijkheden om kinderen in hun eigen omgeving kennis te laten maken met (zonne)energie en duurzaamheid.
- **D66 wil afspraken met woningcorporaties om de klimaatneutrale doelstelling in 2040 te behalen.** Woningcorporaties bezitten een groot deel van de woningen in onze gemeente. D66 wil daarom afspraken met de corporaties maken over het versneld klimaatneutraal maken van de woningen, bij voorkeur met inzet van lokale ondernemers. D66 wil, dat de gemeente daarna ook in gesprek gaat met andere grote eigenaren van vastgoed, zoals zorginstellingen en kantoren.
- **D66 wil dat de gemeente overgaat naar prestatiegericht inkopen op energiegebied.** Dit prikkelt de marktpartij die de energie levert om te besparen, omdat zij daardoor grotere kans hebben om de aanbesteding te winnen. Een Energy Service Contract voor bijvoorbeeld de zwembaden Sportiom en Kwekelstijn hoort hier ook bij.
- **D66 wil dat de gemeente streeft naar zoveel mogelijk hergebruik van afval.** Uitgangspunt is dat verbranding van afval alleen plaatsvindt als dit om technische, hygiënische en veiligheidsredenen niet hergebruikt kan of mag worden. Dit geldt ook bij het verwerken van biomassa. Hierdoor wordt onze samenleving duurzamer, maar kan ook de afvalstoffenheffing omlaag. Ook wil D66 's-Hertogenbosch dat de gemeente samen met waterschap Aa & Maas meer dan nu actief op zoek gaat naar duurzame verwerking van afvalwater, door terugwinning van energie en (kostbare) grondstoffen.
- **D66 wil dat de gemeente op zoek gaat naar meer mogelijkheden voor elektrische scooters en brommers.** De transportsector gebruikt veel energie. Bovendien zijn scooters en brommers op benzine extra vervuילend en lawaaiig. D66 vindt dat de gemeente moet stimuleren dat mensen in plaats van een auto met een elektrische scooter of brommer de stad bezoeken. De rol van de gemeente hierin is echter beperkt. D66 vindt dat de gemeente hiervoor actief bij het Rijk moet aankloppen. Ook wil D66 dat de gemeente zorgt voor voldoende het aanbod van elektrische laadpalen en gereserveerde parkeerplaatsen, mits de parkeersituatie in balans blijft.

Eigen energieopwekking vergroten

Steeds meer elektriciteit en warmte wordt door inwoners en bedrijven zelf opgewekt. Zo zijn er op verschillende bedrijven en woningen zonnepanelen geplaatst. D66 's-Hertogenbosch wil graag meer van dit soort initiatieven en wil dat de gemeente dergelijke initiatieven stimuleert en faciliteert.

Waar staan wij voor:

- **D66 wil meer ruimte bieden aan initiatieven vanuit inwoners om zelf energie op te wekken.** De gemeente moet pro-actief inwoners hierover informeren. Daarnaast kan de gemeente ondersteunen bij andere vormen van opwekking, zowel bewezen vormen als innovatieve. Dit kan bijvoorbeeld door bewoners, verenigd in coöperaties, voorrang te geven bij het toebedelen van de windmolens op zowel De Brand en De Rietvelden.
- **D66 wil dat in de komende raadsperiode alle bestemmingsplannen worden doorgelicht op de bijdrage aan duurzaamheid.** Waar nodig moeten bestemmingsplannen worden aangepast, bijvoorbeeld voor de aansluiting van nieuwe energiesoorten. Bestemmingsplannen moeten initiatieven mogelijk maken van bedrijven of particulieren om te investeren in duurzame energie.
- **D66 wil de ontwikkeling van slimme netwerken stimuleren. Hierdoor kunnen energievraag en -aanbod fysiek aan elkaar worden gekoppeld.** D66 vindt dat de gemeente zich actief moet opstellen om het uitrollen van smart grids te versnellen. Daardoor wordt het terugleveren van energie aan het net mogelijk gemaakt.

Een groen-blauwe gemeente

's-Hertogenbosch is een gemeente omringd en doorkruist door water en groen. Dit is een kracht van onze gemeente. D66 staat ervoor om deze kracht te bewaken, maar vindt ook dat we daar nog veel meer van kunnen profiteren. D66 wil dat de gemeente deze bevoorrechte ligging meer uitstraalt in haar citymarketing. Een goed woonklimaat met een slimme citymarketing trekt hoogopgeleide professionals naar de stad, die op hun beurt nieuwe bedrijvigheid aantrekken.

Waar staan wij voor:

- **D66 vindt dat het stadstracé van de Zuid-Willemsvaart behouden moet blijven.** Het stadstracé komt eind 2014 in het bezit van de gemeente. Dit biedt volop mogelijkheden voor recreatie, natuurontwikkeling, kleinschalige horeca en cultuuractiviteiten. Bij de herinrichting van het stadstracé moet aansluiting gezocht worden bij de plannen voor het GZG-terrein en de Kop van 't Zand.
- **D66 wil dat met name binnen de bebouwde kom meer fysieke en financiële ruimte komt voor groenaanleg en groenbeheer.** Nu wordt door de gemeente ten onrechte gekozen voor verschraling van het openbaar groen. De leefbaarheid en veiligheid in buurten neemt hierdoor volgens onderzoek af, wat vraagt om nieuwe maatregelen. Bezuinigen op groen werken dus uiteindelijk kostenverhogend.
- **D66 wil meer groen rondom openbare gebouwen en scholen.** Groene schoolpleinen zijn niet alleen gezond voor leerlingen, onderzoek laat zien dat het ook bijdraagt aan de verhoging van schoolprestaties en ze verlagen de hittestress.
- **D66 wil dat er meer ruimte wordt geboden voor groene projecten zoals bijenkassen en moestuinen op daken, tijdelijke groenvoorzieningen op lege bouwterreinen en stadslandbouw.** De gemeente kan deze projecten stimuleren, door op tijdelijk braakliggend terrein en gebouwen dergelijke initiatieven de ruimte te geven. D66 wil dat de gemeente regels die dit in de weg staan afschaft.
- **D66 wil een actief beleid voeren voor groene gevels en daken.** Bij de (ver)bouw van panden moet de gemeenten de aanleg van groene gevels en daken door inwoners en projectontwikkelaars stimuleren. Dit draagt zichtbaar bij aan het verminderen van hiteiland effect, wateroverlast en energiekosten, maar ook aan het groene imago van de stad. Dit doen we door bijvoorbeeld het continueren van de subsidie, door als gemeente een collectieve aanbesteding te doen of door via wijkplatforms mensen actief deze mogelijkheid onder de aandacht te brengen.

Veilig

's-Hertogenbosch

Veiligheid is een essentieel onderdeel van de aantrekkelijkheid en leefbaarheid binnen de gemeente. De uitgangspunten van het gemeentelijke veiligheidsbeleid zijn verantwoordelijkheid, preventie en maatwerk. Privacy van de burgers mag hierbij niet uit het oog verloren worden.

Prominente rol voor inwoners

Voor inwoners is veiligheid een belangrijk onderwerp. D66 wil voor alle inwoners een veilige woonomgeving, maar realiseert zich ook dat dit gemakkelijker gezegd is dan gedaan. D66 is van mening dat ten aanzien van veiligheid snel naar 'de overheid' wordt gekeken. De inzet van politie, justitie en gemeente alleen is niet voldoende, wat D66 betreft hebben inwoners zelf ook een belangrijke rol. De gemeente kan daarbij inwoners helpen, bijvoorbeeld door ze te wijzen op simpele maar effectieve maatregelen om woninginbraak te voorkomen. Andersom zijn inwoners de ogen en oren in de wijk en kunnen via projecten als Buurt Informatie Netwerk een bijdrage leveren.

Waar staan wij voor:

- D66 wil de komende jaren niet enkel gebiedsgericht, maar meer persoonsgericht te werk gaan om de veiligheid in de hele gemeente te vergroten. De huidige wijkgerichte aanpak van de gemeente is niet verkeerd, maar veroorzaakt averechtse effecten. Door te focussen op enkele gebieden, krijgen wijken en buurten een slechte naam en verplaatsen problemen zich op den duur naar andere plaatsen in de gemeente. D66 wil daarom dat de gemeente zich meer richt op de personen die de overlast veroorzaken. In samenwerking met haar partners moet de gemeente inzetten op de meest overlastgevende personen. Het inzetten van repressieve middelen verdient voorzichtigheid.
- D66 wil dat de openingstijden van de horeca vrijgegeven worden, zodat bezoekers van de horeca gespreid naar huis gaan en er minder mensen tegelijkertijd op straat zijn. D66 denkt dat de horeca problemen eerst het beste met omwonenden zelf kan oplossen. Lukt dit niet dan willen we dat de gemeente ingeschakeld wordt als bemiddelaar.
- D66 wil een actieve en eerlijke communicatie over de uitvoering van het veiligheidsbeleid van de gemeente. Daarnaast is communicatie ook een middel om problemen rond veiligheid te voorkomen: de gemeente moet faciliteren in het met elkaar in contact brengen van mensen en organisaties om zo (buurt)conflicten en woonoverlast aan te pakken.
- D66 wil BOA's (Bijzonder Opsporingsambtenaren) vanuit de gemeente gericht inzetten. Zij zijn de oren en ogen van de gemeente als het gaat om toezicht en handhaving. Door de BOA's ook breder op te leiden, kunnen zij (mogelijke) incidenten opsporen. Vervolgens kan op hun aanwijzing gerichte inzet van de politie plaatsvinden.
- D66 wil dat de gemeente zich schaaft achter initiatieven van andere grote gemeenten om gecontroleerde productie van softdrugs, onder scherpe voorwaarden, te legaliseren. De huidige status quo van illegale productie is niet houdbaar.
- D66 is terughoudend als het gaat om cameratoezicht. Cameratoezicht kan de privacy van mensen schaden. Op locaties waar veiligheidsproblemen erg groot zijn, ziet D66 wel een functie voor tijdelijk cameratoezicht. Het moet een middel zijn dat een meetbaar effect heeft en geen middel om een onveilig gevoel mee af te kopen.

Richtingwijzers D66

Het verkiezingsprogramma 2014-2018 van D66 's-Hertogenbosch is na een uitgebreid en gedegen traject, onder verantwoordelijkheid van een Programmacommissie, tot stand gekomen. Ondanks dit uitgebreide proces kan het zijn dat niet alle punten waar u naar op zoek bent naar voren zijn gekomen in dit programma. Weet dan dat een volkvertegenwoordiger van D66 zich laat leiden door de vijf richtingwijzers van D66.

De vijf richtingwijzers vormen de basis van het gedachtegoed van D66. Een gekozen D66-volkvertegenwoordiger zal bij het aandragen van oplossingen altijd handelen naar onderstaande richtingwijzers.

Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Daarom zien we de toekomst met optimisme tegemoet. Mensen zijn zo creatief dat ze steeds opnieuw zelf oplossingen vinden. Wij willen dat de overheid deze kracht, vindingrijkheid en creativiteit van mensen ondersteunt en ruimte geeft. De sleutel voor verandering ligt bij mensen zelf en wij willen dat de overheid daarbij aansluit. Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen.

Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit. Bij alles wat we doen, vragen we ons steeds af welke effecten dat heeft op anderen in deze wereld. Wij onderkennen dat Europa steeds meer ons binnenland wordt. Internationale samenwerking en economische vooruitgang zijn de sleutels naar een wereld met minder oorlog en conflicten. Daarbij handelen wij steeds pragmatisch, nuchter en op basis van feiten.

Beloon prestatie en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wél gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk mensen en vinden dat mensen die uitmuntend presteren daarvoor een beloning verdienen. Wij willen een dynamische, open samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zijn eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. We willen dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoet treden met respect en mededogen. Dat geldt voor de mensen om ons heen en voor onze omgeving. De aarde is niet van ons en dus geen gebruiksartikel. We willen stoppen met het uitputten en vervuilen van onze leefomgeving. We willen dat in de discussie over natuur en milieu niet het behoud, maar de aantasting van natuur en milieu beargumenteerd wordt.

Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Lichamelijke integriteit, geweldloze oplossing van belangenconflicten en een respectvol gehanteerde vrijheid van meningsvorming en uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtsstaat, zijn voor ons centrale waarden. Die waarden zijn universeel en zonder meer bovengeschikt. Wij beschermen de grondrechten van onszelf en anderen.

“De gemeente speelt een steeds grotere rol in uw leven. Daarom moet u ook een veel grotere rol in uw gemeente spelen. Dat begint met stemmen op 19 november; stemmen op D66.”

De gemeente wordt belangrijker, uw stem dus ook. Gaat u stemmen op 19 november? Veel mensen vragen zich af of gemeentepolitiek wel belangrijk is. Ik overtuig u er graag van dat u juist bij deze gemeenteraadsverkiezingen uw stem moet laten horen.

Een ijzeren wet in de politiek is: alle politiek is lokaal. Als raadslid, wethouder en burgemeester heb ik gezien hoe dat werkt: de belangrijkste vraag moet steeds zijn ‘Wat betekent dit voorstel voor mensen in hun dagelijks leven, in hun directe omgeving?’. Voor D66 is het essentieel dat iedereen meepraat en meebeslist over de plannen die ons raken. Dat is een democratisch recht én, vinden wij, ook een democratische plicht. Het is in ieder geval de beste garantie voor politiek waarin de mens centraal staat.

Dat is belangrijk, want er moeten indringende keuzes gemaakt worden. Hoe groot wordt de klas van uw kind komend jaar? Werken beroepsopleiding en het lokale bedrijfsleven samen tegen jeugdwerkloosheid? Worden zorg en ondersteuning van ouderen en gehandicapten op maat geleverd? Pakt uw gemeente nu eindelijk de leegstand aan van achterhaalde industrieterreinen en niet gebruikte beeldbepalende gebouwen? Geeft uw gemeente ruimte aan bewoners die samen zonnepanelen op hun daken laten plaatsen? Heeft u als bewoner zelf over dit alles iets te zeggen? De gemeente speelt een steeds grotere rol in uw leven. Daarom moet u ook een veel grotere rol in uw gemeente spelen. Dat begint met stemmen; stemmen op D66.

D66 werkt aan een samenleving die gebouwd is op vrije mensen die zich inspinnen en ontplooiën. Hierdoor wordt de samenleving als geheel sterker en rijker. Wij mensen zetten ons van nature niet alleen in voor onszelf, maar ook voor onze naasten, onze leefomgeving, de maatschappij en onze gezamenlijke toekomst. Daarom komt D66 op voor de kansen van iedereen, bijvoorbeeld via het onderwijs. Met een overheid die steunt, randvoorwaarden schept en waar nodig stuurt. D66 weet zeker dat de kracht van mensen onderling de belangrijkste maatschappelijke motor is. Wij vertrouwen op die kracht van mensen, individueel en samen.

In veel gemeenten is D66 al sterk vertegenwoordigd. Bij de verkiezingen in andere gemeenten dit voorjaar groeide D66 van 538 naar 810 raadsleden. In veel steden zijn we nu de grootste partij. Met 135 wethouders groeit ook onze lokale verantwoordelijkheid. Goede en betrokken raadsleden en bestuurders zijn hard aan de slag. En hebben de afgelopen jaren ook al veel bereikt. Wie kwaliteit eist, moet ook kwaliteit leveren.

Ook in uw gemeente kan D66 het verschil maken. D66 vindt dat iedere gemeente de brandende ambitie moet hebben om voor de inwoners de best mogelijke leefomgeving te realiseren. D66-politici hebben een kenmerkende stijl: we zijn duidelijk over wat we willen, we denken in mensen en niet in groepen, we beginnen bij u en niet bij de regels en houden altijd het oog op de toekomst. Wij zijn optimistisch maar weten ook dat we hard moeten werken om onze idealen te verwezenlijken.

Gaat u zitten afwachten of u in de beste of in de slechtste gemeente van Nederland woont? Of gaat u er, samen met D66, voor zorgen dat uw gemeente de handschoen oppakt? U kunt het verschil maken. Zeker hier in 's-Hertogenbosch, in uw eigen omgeving!

Wacht niet af. Stem op 19 november. Beter nog; stem D66!

Alexander Pechtold

Colofon

Dit verkiezingsprogramma is opgesteld door een programmacommissie bestaande uit Rob de Brouwer, Emmy de Graaf, Jannes van Hove, René van den Kerkhof en Hans van Veen.

Het programma is op 8 september 2014 door de leden vastgesteld tijdens de Algemene Afdelingsvergadering van D66 's-Hertogenbosch.